

2.

Одягшись і почуваючи той самий підйом і хвилювання захвату, в якому він під'їхав до рідного міста, Вадим вийшов з дому і попрямував до головних улиць. Певної мети він не мав, аби рухатись. В засланню в таких випадках він ішов у ліс.

Тепер він більше помічав улиці, будинки. Помітив навіть дві нові великі кам'яниці в якомусь модерному стилі.

Часом миготіла згадка про злочин Ося і його загадкові слова. Згадувалась невідома панна з листом і чудне поведіння Тепи. Але те все зараз же тануло й розпливалось в горінні захвату.

Старомодний плащ, велосипедистський картузик, з-під якого вихорями стирчало руде, аж червоне, волосся, розкудовчена, теж руда, борода і чудний погляд його, блискучий і веселий, мимоволі звертали на себе увагу.

Але Вадим не помічав її. Він також роздивлявся на людей. Вони вражали його: на їх занадто багато було всяких форм. Кокарди, канти, погони, знов кокарди, знов погони всякого кольору — жовті, чорні, фіолетові, зелені. Потім гудзики, гудзики без кінця — з гербами, без гербів, золоті, срібні. Що ні постать, то якась особлива форма, наче кожний спішив начепити на себе вивіску й одгородитись від другого, визначити себе чим-небудь.

Студентів же спочатку він і не впізнав; якісь юнкери чи офіцери, — груди підмошені, чоботи ляковані, в руках прутики, кашкети на них якісь особливі: з величезними, розтопірченими крисами, туго натягнуті, наче парасолі на головах. Студентів старого типу, в задрипаних пальтах, з заклопотаним діловитим виглядом на лицах, щось не видко було. Юнкери-студенти йшли повагом, помахуючи прутиками, задравши назад свої дивні кашкети, й вибухали якимсь кінським реготом. Поперед кожної групи таких молодців ішли звичайно жіночі фігури, гімназисток або швачок.

Раптом Вадим помітив на тротуарі біля магазину дві постаті в штатському. Одна була маленька, в якомусь чудному пальті зеленого чи синього кольору, кроєм подібна до шинелі. Комір був піднятий, і з його визирало жовте кирпичне лице з чорно-жовтими дуже напруженими очима. Другий був у круглому твердому капелюсі, в англійському пальті, голений і вищий. Цей-то й звернув на себе увагу Вадима. Щось йому блиснуло в пам'яті від цього лица, особливо від товстих і якось чваньковато випнутих губ та очей, великих, гарних і нахабних.

І раптом згадав! Але це було майже неможливо. Він тільки раз, і то годину не більше, бачив це лице. Невже Коля? Не може бути. То був молодий хлопчак, босякуватий, веселий простяк. А це якийсь денді. Тоді Вадим з цим Колею перевозили партійну друкарню.

Вадимові подумалось: “Ану, підійти — Коля, напевне, мусить сказати щось подібне до того, що сказав Антошка або Ось”.

І тільки подумав це, як зараз же круто повернув назад і пішов просто на денді. Він і товариш його стояли біля вітрини магазину, очевидно, когось дожидаючи. Денді одним пальцем водив по своїй верхній голеній губі і холодними думаючими очима блукав по рухливому потокові людей. Товариш у переробленій шинелі згорбився і теж щось думав. На лиці виразно чорніли дві дірочки кирпичного, як у породистих свиней, носа.

Вадим порівнявся з денді, зупинився і, одкинувши злегка голову назад, неголосно, спокійно, але з веселим насмішкватим блиском в очах промовив:

— Коля?

Денді хутко глянув на чудного чоловіка, обвів здивованими очима з голови до ніг і поросійськи сказав:

— Що вам треба? Який Коля?

Вадим по голосі ще більше пізнав, що це дійсно Коля.

— Не пам'ятаєте? Фамілії вашої не знав і не знаю. Перевозили разом одну річ... Друкарню.

— Стельмашенко Вадим?! — вмить мало не закричав Коля, весь міняючись. — Абсолютно не пізнати вас! Неможливо! Давно? Я чув, чув, що ви тут. Дуже, дуже приємно! — повторив він з натиском, сильно потискуючи руку Вадимові і щиро, видно, задоволений.

Вадим про себе був здивований. Не знає він, чи що? Але в цей мент хутко ступив до них товариш Колі.

— Невже Вадим Стельмашенко? — теж простягаючи руку, сказав він нервовим напруженим голосом і якимсь мертво-приятно посміхаючись. — Читав, читав ваші чудесні вірші! Я — редактор “Самотности”, Іван Ганжула. Дуже приємно. Якраз тепер пишу до слідуєчого номера критичну замітку про вас. І дуже, дуже радий, що побачив вас. Ви мусите зайти до мене. Ми маємо поговорити...

Не встиг Вадим роззявити рота, щоб сказати щось Ганжулі, як Коля просунув свою руку йому під лікоть і, тягнучи Вадима убік, сказав до редактора:

— Вибачайте, Ганжула, я маю два слова сказати панові Стельмашенкові. На пару минут. Будь ласка, одійдім сюди...

“Панові” — устиг одмітити Вадим, в той же час дивуючись з якогось чудного поведіння цих людей.

— Це — маньяк! — зараз же гидливо й з зневагою почав Коля, одступивши кроків на п'ять і стаючи так, щоб видно було двері магазину. — Він вас не випустив би до ранку. А я маю з вами поговорити. Ви не знаєте мого прізвища? Водосвятський, колишній есдек, а тепер ренегат, зрадник і націоналіст!

Водосвятський добродушно-весело засміявся, і з-під верхньої губи його жовто заблищали великі конячі зуби.

А-а! — протягнув мимоволі Вадим.

— Що, може, й ви ще й досі правовірний? Чув, чув про вашу історію. Бойкот? Хе! Ідіоти. У них тільки один спосіб: лаятись і пінитись від злоти. Дурники! Слухайте, Стельмашенко, от вам моя адреса... — (він хутко вийняв з бокової кишені візитну карточку й подав її Вадимові). — Ви заходьте до мене якомога швидче. Мені казала Олеся Микульська, що ви приїхали, і я хотів вас зараз же зцапати. У нас тепер, може, чули, життя кипить. Україна тепер не те що тоді, як ми з вами всякі друкарні тарабанили. Тепер діла он які, справжні, серйозні! Нарід росте, а не купка інтелігентів... Але в двох словах не скажеш. Приходьте завтра! Добре?

Вадим дивився йому просто в лице, слухав і промінисто, одними очима посміхався.

— А чого ви такі певні, що я прийду? — раптом спитав він.

Водосвятський злегка здивувався.

— А чому б вам не прийти?

— Раз, мовляв, тебе вигнано, як падлюку, так ти вже тепер можеш сміливо йти до нас?

Говорячи це, Вадим рівно й ясно, майже радісно посміхався. Було очевидно, що цей Водосвятський (дивна все ж таки зміна!) тільки через те так говорив з ним, що знав про бойкот. Инакше не дозволив би собі. Той редактор “Самотности” також.

Водосвятський злегка образився, але зараз же по-дружому взяв Вадима за плащ і трохи потягнув до себе.

— Е, ідіть ви! Причому тут бойкот, падлюка? Це належить до моралі, а я з нею в таких же добрих стосунках, як і ви. Лишаю її сердобольним, панночкам-”марксісткам”! Ну, словом, я вас чекаю. Так? Ми з вами будемо робити діла. Приїдете? Кажіть, я спішу, ми чекаємо тут одну даму.

— Прийду, чого ж! — весело й охоче сказав Вадим, все так само ясно й немов насмішкувато дивлячись на Водосвятського.

— А з тим маньяком діла не майте.

— Конкуренція? — спитав Вадим. — Та чекайте, скажіть же хоч, які діла. Навіщо я вам здався?

— Ви — сила. Розумієте, мосьпане? — нахилився аж до самого його лица Водосвятський. — Ви можете писать. А у нас тепер мобілізація сил, кожний чоловік дорогий... То вона вийшла? — раптом одхилився він убік, придивляючись до дверей того магазину, де зустрів їх Вадим. Потім, обертаючись назад, заспокоююче сказав:

— Ні, помилився. Ми чекаємо Олесю Микульську. Якись там дамські річі купує.

— Олеся Микульська? Це сестра того...

— Ах, так! — живо скрикнув Водосвятський. — Я зовсім і забув, що ви знайомі. Так, так... Може, хочете побачитись?

Вадим помітив, що ця пропозиція була зроблена не дуже охоче. Але він нічого не одповів. Згадалась панна з листом. Це, мабуть, була ця сама Олеся Микульська. “Хіба підійти, спитать? Але ще подума, що знов про гроші”.

— Ні, знаєте, я спішу. Слухайте, до речі. Ви не знаєте часом таких... панів. Трохи не сказав “товаришів”, хе! Степуна і Піддубного?

— Знаю! — сказав Водосвятський, якимось втискуючи голову в плечі і тим роблячи своє підборіддя подвійним. — Вони живуть тут. Піддубний ось тут недалеко, квартала два, Нагірня улица, 8. Адвокат. А Степун...

В сей мент з магазину вийшла панночка в великому капелюсі з білим пером. Ганжула зразу ж зірвався з місця й кинувся до неї. Водосвятський замовк, хапливо тикнув руку Вадимові і, кинувши “так я вас жду”, побіг уперед. Вадим помітив, що панна чогось жваво обернулася у той бік, де стояв він і Водосвятський, неначе навіть рух якийсь зробила, ніби хотіла покликать чи підійти. Але він не зупинився, не подивився пильніше, а дуже швидко пішов у другий бік. Хвилини три він чекав, що його нажене Водосвятський або Ганжула, приготувався навіть сказати, що дуже зайнятий, але ніхто не нагнав.

Він пішов тоді тихіше й з посмішкою почав пригадувати розмову. “А він же знає, що я знасилував дівчину, покинув, зробив підлоту, що мене судили. І протяга руку, радіє. “В таких же стосунках з мораллю, як і ви”.

Вадим весело й ширше посміхнувся. Особливо радісно було, що ні се відношення, ні тон Водосвятського, ні запрошення прийти, ніщо не зачіпало. Оттак, власне, й повинно було быть. Іменно, як він готовився там, у тайзі. Щоб, почувши кинуте в лице “падлюка!” (що, по суті, і було і від Водосвятського) прийняти так, наче б той йому сказав: “сьогодня понеділок”. Це саме та сила.

“І який милий цей, і той, і та панна, брат якої вигнав, перед котрою я так слабодухо сьогодні тримався. Всі милі рівністю. Нема ні симпатичних, ні антипатичних”.

Згадався й Піддубний. Вадим так собі спитав. Але слово “адвокат” зразу нагадало батька і процес з Никодимом. “От взять і піти до цього самого Піддубного, “братіка” — Клим-Клима!” Ви, мовляв, мене маєте бойкотувати, а я от сам прихожу. Прихожу без всякого сорому, але й без виклику, без нахабства. Без ворожнечи, але й без приязні. Та ще й з справою прихожу. Ти собі з тим бойкотом як хочеш, а мені в моєму ділі поможи. Надзвичайно цікаво, що вони на це! Іду!”

І Вадим аж картузик свій одсунув на потилицю.